

Л.Є.Дещинський

## ДЕРЖАВОТВОРЧА РОБОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ПО СТВОРЕННЮ ЗБРОЙНИХ СИЛ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

© Дещинський Л.Є., 2000

**Розглянуто діяльність Української Народної Республіки із створення Збройних Сил і їх значення для зміцнення суверенітету України.**

**The activities of Ukrainian People's Republic aimed at creation of the Armed Forces and their importance for strengthening Sovereignty of Ukraine are discussed.**

В історії кожного народу є такі періоди, які висувають перед ним доленосні завдання, від вирішення яких залежить ціла епоха його подальшого розвитку та існування. Саме в такі періоди надзвичайно актуальним стало звернення до історичного досвіду минулого. Його знання не лише відкриває перспективи у практичній діяльності, а й дає змогу уникнути помилок минулого. Тепер всі ми є свідками проголошення незалежності України, — цей процес супроводжується труднощами, але є об'єктивно невідворотнім. Однак незалежність України без національної армії є неможлива. У зв'язку з тим ми повинні кинути хоча б побіжний погляд на історію становлення української державності в 1917 та на початку 1918 рр. і ролі в них українських збройних сил, при цьому звернути увагу не просто на історію їх створення, але й на її уроки, можливо надто трагічні і надто суворі для нашої державності, щоб не повторити помилок.

Як відомо, в 1917 р. розпочалося відродження нашої державності. Найважливішим її елементом, і можна сказати, рушієм були українські солдати і матроси Південно-Західного, Румунського фронтів, Чорноморського та Балтійського фронтів. Масовість руху за утворення національних збройних сил важко переоцінити. В ньому взяло участь понад півтора мільйона вояків. Однак треба мати на увазі, що український військовий рух відбиває весь трагізм долі українського народу цього періоду, поділеного між двома імперіями — Російською та Австро-Угорською. Найбільшого розмаху і масовості військовий рух за незалежність України набрав у 1917–1921 рр. З 1917 р. до 1921 р. сформована українська армія вела нерівну боротьбу за самостійність України. Рух за створення національної армії на Великій Україні почався в березні 1917 р., відразу ж після падіння самодержавства в Росії. В колишній Російській імперії було біля 2,5 млн. українців, і вже в лютому — березні 1917 р., в її армії почали організовуватись українські ротні громади. В них групувалися солдати-земляки різних повітів України. Для координації своєї діяльності вони об'єднувалися у групи з 10–12 чол. і були постійно діючим органом. Згодом почали утворювати українські дивізії, корпусні ради та армійські комітети, які обиралися на армійських з'їздах і очолювали всі воєнні організації в армії [1].

Однак для того, щоб формування національної армії було організованим, необхідно було мати армійський центр. Він був створений у березні 1917 р. при українській Центральній Раді, яка очолила відбудову української державності. Такий центр дістав назву

Українського військового комітету. Його головою став полковник Глинський. Водночас за ініціативою М.Міхновського (людини цивільної) 22 березня 1917 р. відбулися перші збори українських офіцерів і солдатів Київського гарнізону. Збори надіслали меморандум Тимчасовому уряду, в якому вимагали автономії України і визнання їх за Тимчасову Українську військову раду до створення української верховної військової установи.

29 березня 1917 р. було скликано широку військову нараду Київського гарнізону та його околиць. Головою цієї наради був полковник Волошин. Нарада постановила створити у Києві військову організацію — український військовий клуб ім. П.Полуботка. Було вирішено приступити до організації національної армії. Першим кроком в її створенні стало формування першого Українського козачого полку імені гетьмана Б. Хмельницького. Незважаючи на перешкоди, які чинило його створенню командуванню Київського Військового округу, в квітні полк чисельністю біля 4 тис. чол. був організований. Спершу ним командував підполковник Ю.Капкан, пізніше полковник О.Шаповал.

18–22 травня 1917 р. у Києві відбувся 1-й Всеукраїнський військовий з'їзд, який офіційно мав закласти основи організації українських збройних сил. Однак вже на цьому з'їзді була допущена фатальна помилка у самій концепції будівництва української національної армії. Справа в тому, що Центральна Рада, основу якої становили соціалістичні партії — УСДРП та УПСР, керуючись своїми програмними установами, нав'язала з'їзду резолюцію, яка відкидала завдання формування постійної регулярної армії. Її повинна була замінити народна міліція. В тогочасних умовах, коли продовжувалась світова війна, таке рішення було величезною помилкою. А Тимчасовий уряд, який стояв на шовіністичних позиціях, і не думав давати жодної автономії Україні і при кожній нагоді організовував збройні провокації проти новостворених українських державних органів. У цій ситуації охорону українського державного будівництва могла забезпечити тільки національна армія. Відмова Центральної Ради від формування регулярної національної армії привела до того, що до неї почав з настоюваністю ставитися нечисленний національно свідомий український офіцерський корпус. Подальший хід історії з усією очевидністю показав згубні наслідки такої політики.

Центральна Рада не використала того величезного потенціалу, який був закладений в українському військовому русі. Наслідок цього був трагічний. В січні 1918 р. під час війни між УНР і більшовицьким Раднаркомом Україну фактично захищала не армія, а цивільні люди, далекі від військової справи, серед них і 300 студентів, які загинули у нерівнім бою під Крутами 30 січня 1918 р., обороняючи столицю від більшовицьких військ. Незалежність і суверенітет України і на сучасному етапі потребує надійної гарантії, а це може зробити професійна національна армія, яку потрібно негайно формувати.

Проте, незважаючи на помилку, зроблену Центральною Радою з початку формування національної армії, рух за її створення був такий потужний, що стримати його було неможливо. В історію він увійшов під назвою “українізація армії”. Суть його полягала в тому, що із загальноросійської армії почали виділятися українізовані частини. Все це набрало масового стихійного характеру. Спроби Ставки і Верховного головнокомандуючого припинити процес українізації армії не мали успіху. Не могла цього не врахувати і Центральна Рада. Тому вже на 1 Всеукраїнському з'їзді був створений Український Генеральний військовий комітет, який з кінця червня 1917 р. почав називатися генеральним секретаріатом військових справ і виконував роль міністерства військових справ України.

Він складався з таких відділів: мобілізаційного, інспекторського, технічного, політичного, шкільного, канцелярії, фінансового відділу, комендантського, генералів для доручень, штабс-офіцерів для доручень і ад'ютантів (значкових). Щодо персонального складу Генерального військового секретаріату, то більшість його членів були цивільними людьми або військовими запасу. Крім того, участь у ньому військових спеціалістів була пасивною, тому що вони змушені були виконувати щоденні обов'язки безпосередньо в своїх частинах. У результаті керували Генеральним військовим секретаріатом не фахівці, а його фактичним головою став С.Петлюра, людина цивільна. Однак слід зазначити, що він був практично одним з небагатьох тогочасних українських політиків, які усвідомлювали необхідність створення регулярної національної армії. Звичайно, що керівництво військовими справами людей, далеких від армії, не могло бути успішним, а їх помилки викликали певне роздратування в українському офіцерському корпусі. Ось як оцінював роботу С.Петлюри генерал М.Скоропадський, що командував 1-м українським корпусом: "В той час всі особи, що там засідали, ще не вбралися в пір'я. Всі вони робили враження неуків у своїм ділі. Власне кажучи ніякого діловодства ще не було і, здається, вся їх увага була звернута на боротьбу з командуючими військами київської військової округи." [3, с.8]. Насправді П.Скоропадський мав рацію, бо Генеральний військовий секретаріат навіть не провів реєстрації тих військових частин, які вже виділилися з російської армії. Тобто це означало, що українська армія формувалася знизу, а не згори, як звичайно буває. Генеральний військовий секретаріат відставав від ініціативи широких національно свідомих солдатських мас.

Значну роль в українізації армії відіграла створена 11-м Всеукраїнським військовим з'їздом (18–23 червня) Всеукраїнська Рада військових депутатів. Спираючись на армійські ради, вона розгорнула активну пропагандистську роботу серед солдатів-українців. У своїй діяльності ця установа підпорядкувалася Центральній Раді. Оскільки у керівництві Всеукраїнської військової ради питома вага професійних військових була великою, то з самого початку свого існування вона виконувала функції своєрідного військового радника чи експерта військового комітету. У відповідальних випадках вона могла за ухвалою Центральної Ради давати йому певні директиви.

Разом з тим, з самого початку створення вищих військових установ майбутньої УНР дався взнаки брак військового досвіду. Звичайно, в мирних умовах нормального розвитку українського суспільства такий досить сильний контроль Центральної Ради як парламенту України за військовими, можливо, відіграв би позитивну роль у створенні демократичної української держави, оберіг би її від спроб встановлення військової диктатури. Проте, звернувшись до подій 1917 р., коли Україна була в центрі світової війни, слід визнати, що саме надмірний демократизм Центральної Ради та її хворобливий страх перед військовим переворотом мали згубний вплив на формування УНР. Створюючи різні комісії, занадто регламентуючи їх роботу, вона тим самим робила військове керівництво громіздким, таким, що вимагало великих зусиль і затрат, а головне — багато професійних кадрів, яких Україна не мала.

Вкрай негативно позначилася на формування українських збройних сил недовіра з боку Центральної Ради до вищого офіцерського складу. Майже до всіх генералів, які перейшли на бік УНР і бажали проявити себе в створенні українських збройних сил, вона ставилася як до потенційних контрреволюціонерів. Така політика призвела до розвалу

40-тисячного Першого Українського корпусу, який відзначався порівняно добрими бойовими якостями.

Все ж після 1-го Військового з'їзду стихійний процес українізації армії продовжувався. Тимчасовий уряд і військовий міністр О. Керенський зайняли вкрай ворожу позицію щодо намагань українців формувати свої військові частини.

Під тиском солдатів-українців Центральна Рада, всупереч волі О.Керенського, скликала II Військовий з'їзд, який проходив 18–23 червня 1917 р. у Києві. У ньому взяли участь 2 тис. 359 делегатів, що представляли 1 млн. 128 тис. 441 організованих солдатів-українців. З'їзд дуже бурхливо прореагував на заборону його роботи О. Керенським. М.С.Грушевський, виступаючи на ньому, сказав, “що поскільки Тимчасовий уряд відмовився від принципу автономії України, з'їзду необхідно твердо стати на стороні інтересів України, щоб Україна отримала автономію” [4]. Як відомо, на цьому з'їзді Центральна Рада проголосила I Універсал, відповідно до якого Україна ставала автономною частиною Росії. Політика щодо армії знайшла своє відображення в резолюції з'їзду. “Підтримуючи постанови Першого українського військового з'їзду, – говорилося в ній, – з'їзд доручив Генеральному військовому комітету, чим швидше виробити детальний план українізації” [5]. Військовий з'їзд переобрав Генеральний військовий комітет. Його головою став С.Петлюра [6].

У результаті провалу в 1917 р. червеневого наступу, розпочатого Тимчасовим урядом на території Галичини, армії Південно–Західного фронту зазнали великих втрат. У них переважав процес дезорганізації. В таких умовах Ставка і Верховний головнокомандуючий імперської армії Росії вважали, що стабілізувати ситуацію може створення українізованих частин, які відзначалися, порівняно з іншими, вищою боєздатністю і дисциплінованістю. Але головне було в тому, що, дозволяючи українізацію, Тимчасовий уряд використав її для підтримки свого авторитету і перехоплення ініціативи на австро – німецькому фронті. Тому в червні 1917 р. за дозволом Ставки почався новий етап українізації армії. Ставка вважала за доцільне проводити його організовано, щоби контролювати стихійний процес. Спочатку було розпочато українізацію запасних полків, а потім і фронтових. В червні 1917 р. існували такі українські частини: 1-й полк ім. Б. Хмельницького (3574 солдати), українізовані 33-й, 36-й піхотні полки 9-ї дивізії 10-го армійського корпусу на Румунському фронті (2438 солдатів) [7]. В Одесі організовано курінь “Січ” (1032 солдати) [8, с.12], 4-й Український Запасний полк ім. гетьмана Сагайдачного (біля 500 солдатів) [9, с.361]. Крім того, була розпочата українізація 7, 8, 26, 40 армійських корпусів Румунського фронту, а також 4, 16, 155 піхотних дивізій 6-го армійського XI армії Південно-Західного фронту.

На початку липня 1917 р. Верховний головнокомандуючий Л.Корнілов викликав до себе командуючого 34-м армійським корпусом генерала П.Скоропадського і офіційно доручив розпочати українізацію корпусу. Про те, чи справді українські генерали бажали створення української армії, свідчить розмова Л.Корнілова з П.Скоропадським. На зауваження П.Скоропадського, що українізація висуне проблеми перед усією Росією, Л.Корнілов відповів: “Все це пусте, головне війна. Все, що в таку критичну хвилину може збільшити нашу силу, ми повинні брати. Що ж до української Ради, то пізніше ми це все розберемо...” [10].

Вже в середині липня 1917 р. розпочалася українізація 34-го армійського корпусу. Він був переіменований у 1-й Український корпус і формувався у Меджибожі, поблизу Проскурова. Особливо відчувалася нестача вищого кадрового офіцерського складу. Про це свід-

чить донесення П.Скоропадського у Ставку в липні 1917 р. В кінці липня корпус нарахував 18 тис. чоловік, що становило лише 50 % від штатних розписів.

Тільки восени 1917 р. українізація корпусу була завершена.

Розглядаючи процес українізації армії, слід зазначити і такий аспект, як ставлення до нього самих солдатів-українців, командування і різних політичних партій. Загалом у своїй масі солдати української національності дуже прихильно зустріли заклик до українізації армії. З одного боку, національно свідомі солдати-українці розуміли, що для побудови держави потрібна армія, яка б її захищала. Інші індиферентно ставилися до національних змагань, але були зацікавлені в тому, щоб служити Українській державі, ближче дому, аби хоч на час формування відпочити в тилу. Тому можна стверджувати, що в процесі українізації армії дійсно брали участь мільйонні маси солдатів-українців як на фронті, так і в тилу.

Як уже відзначалося, командування спершу вороже поставилося до створення українізованих частин і погодилося на них лише під тиском несприятливих обставин, що склалися на фронті. Його відверто підтримували в цьому плані ультраправі, шовіністично налаштовані російські партії і їх організації в армії, зокрема “Союз русских офицеров армии и флота”. Що стосується демократичних соціалістичних партій есерів та меншовиків, то як виявилось незабаром, вони також стали на шлях шовінізму, покриваючись, правда, при цьому революційними гаслами. Яскравою ілюстрацією їх помилки щодо національно-визвольних змагань українців в армії є спогади активних учасників і керівників українізації військових частин. Так, прапорщик Чернігівського полку М. Галаган писав: “З початку “русская революционная демократия”, що з’явилася в нашому полку, ставилася до нашої чинности з певного роду добродушною поблажливістю приблизно так, як дорослі люди ставляться до невинних фантазій молоді. Однак, згодом, це відношення змінилося на скептичне, далі на недоброзичливе, а потім – явно вороже... Поки мова йшла про право на свою школу, мову, книжки нас так сяк толерували. Але коли стали порушувати питання про дотеперішні і можливі в майбутньому відносини українців і москалів, себто коли мова стала йти про характер відносин між ними, як двома окремими народами, то вони одразу побачили загрозу “єдиній неподільній”, що на їх думку було “загрозою революції”. [11, с.98–99].

Отже, російські есери й меншовики в питанні українізації армії стояли на шовіністичних позиціях і тим самим блокувалися з іншими правими загальноросійськими партіями та урядом.

Що стосується більшовиків, то вони мали свою позицію. Вони відкрито оголосили своєю метою захоплення влади, були зацікавлені у загостренні стосунків між Тимчасовим урядом та Україною, щоб здобути на певний час прихильність українського національно-визвольного руху в армії. 16–23 червня 1917 р. відбувалася конференція фронтових і тиллових організацій РСДРП (б), яка серед інших розглядала питання ставлення до утворення національних військових формувань. У резолюції конференції говориться, що “утворення національних полків взагалі не в інтересах трудящих мас, хоч, звичайно, право на утворення таких полків за кожною національністю конференція не заперечує” [12]. Більшовики формально не виступали проти формувань національних частин, але об’єктивно перешкоджали їх створенню, бо підпорядковували всю свою діяльність вихованню солдат у дусі “класової свідомості” революційних сил в боротьбі проти своєї і чужої буржуазії. Якраз останнє стало домінуючим у їх діяльності і фактично перекреслило їх лозунг права націй на

самовизначення аж до створення незалежних держав. Зимою 1917 р. під гаслом боротьби з українською буржуазією була розпочата боротьба з УНР.

Після того, як командування російської армії трохи зміцнило своє становище, розпочалися репресії щодо українських частин. Особливо великого розголосу набрала провокація чорносотенців проти полку ім. Б. Хмельницького. 26 липня 1917 р. два ешелони цього полку були відправлені з Києва на фронт. По дорозі їх обстріляли міліція і кірасири. Українські солдати були оточені донськими козаками. Над ними глумилися, відібрали зброю, погрожували “поверненням старих порядків” [13]. Генеральний Секретаріат направив протест Тимчасовому уряду з вимогою створити спеціальну комісію для розслідування справи. Проте уряд не будучи зацікавленим в цьому, розслідування не провів, а генерал Л.Корнілов, на той час командуючий Південно-Західним фронтом, в телеграмі на ім'я С.Петлюри всю відповідальність за збройний конфлікт переклав на Центральну Раду. 1 серпня 1917 р. він взагалі заборонив проводити українізацію на Південно-Західному фронті. Проте на ділі цілком її загальмувати не вдалось. До серпня 1917 р. Генеральний секретаріат все ж розробив в загальних рисах план українізації армії. 30 липня 1917 р. він подав на розгляд військового міністра такі вимоги: реорганізація армії в Україні на основі національно-територіального принципу; гарнізони на Україні повинні комплектуватися з місцевих людей, визнання за українськими військовими радами рівних прав із загально-російськими військовими організаціями.

В умовах наступу реакції вище військове керівництво не пішло назустріч цим вимогам. Українізація 10-ти дивізій Південно-Західного фронту, що почалася в липні 1917 р., була значно обмежена. Деякі дивізії, призначені для українізації командування, планували перекинути на віддалені від України fronti. Відверта шовіністична політика реакційного вищого військового командування насторожила Генеральний військовий секретаріат, тому під час корніловського заколоту він без вагання виступив проти нього і закликав українізовані частини не підкорятися Л.Корнілову.

З ліквідацією корніловського заколоту становище Тимчасового уряду не зміцнилося. В Петрограді більшовики розпочали підготовку до військового перевороту. Стара армія розвалювалася, і в таких умовах Ставка все більше покладала надії на українізовані частини, якими можна було витримати пасивну оборону фронту. Вже після більшовицького перевороту 26 жовтня 1917 р. Ставка практично повністю готова була задовольнити всі вимоги Генерального військового секретаріату. Свідченням цього стала домовленість Верховного головнокомандуючого Духоніна із представниками Центральної Ради Д.Дорошенком і А.Лотоцьким від 19 листопада 1917 р. Вона передбачала беззастережну українізацію армії. У цьому документі Ставка визначила бажаною територіальну незалежність армії. Дозволялося зосереджувати українські частини з інших фронтів на Південно-Західному та Румунському. Призначення Ставкою командуючих Київським та Одеським військовими округами могло проводитися лише за згодою з Генеральним Секретаріатом [14]. Після укладання цієї угоди українізація армії набула масового характеру. Загалом військові формування УНР на той час почали наблизитися за устроєм до регулярної армії, хоч цього не бажали провідні українські політики. У листопаді 1917 р. був створений Український Генеральний штаб, який мав такі відділи: організаційний, зв'язку, артилерійський, постачання армії, управління військових шкіл, загальний, воєнно-політичне управління, інспекторіат артилерії, воєнно-комісаріатський, інтендантського управління. Очолював Генеральний штаб генерал

Бобрковський, а більшість його відділів — представники вищого офіцерського складу. Відповідно до плану Генерального штабу українське військо мало бути територіальним. Спочатку з фахівців готувалися військові інструктори, які в свою чергу повинні були навчити населення військовій справі.

Тобто армія мала будуватися за міліційним принципом. Служба в ній була не обов'язковою. Тільки у випадку війни оголошувалася мобілізація громадян для оборони держави. З інструкторів мали бути організовані кадри трьох корпусів — Київського, Харківського та Одеського.

23 січня 1918 р. український уряд запровадив відзнаки національної армії – срібні шеврони на правому рукаві, а також такі військові звання: підстаршини – ротовий чатовий, бунчужний; старшини: півсотенний, сотник, курінний, полковник, отаман бригади, отаман дивізії, отаман корпусу.

Паралельно з українізацією армії відбувалася українізація Чорноморського флоту. Матроси української національності становили біля 75 % його особового складу [14]. У квітні 1917 р. у Севастополі було створено Раду української Чорноморської громади, яку очолив В.Лашенко. На чолі її воєнної секції стояв корабельний інженер, капітан Неклієвич. Під кінець місяця майже на всіх кораблях Чорноморського флоту існували українські корабельні ради чи гуртки. Загальну координацію їх роботи почав здійснювати Чорноморський військовий комітет і Генеральний військовий секретаріат. 22 грудня 1917 р. в Києві було створено українське генеральне секретарство морських справ. Першим його секретарем став Д.Антонович, людина цивільна і у морських справах зовсім некомпетентна. Впродовж 1917 р. визнали владу українського уряду такі кораблі: крейсери “Память Меркурия”, “Светлана”, есмінець “Завидный”, лінкори “Воля”, “Свободная Россия” та інші.

Визначити кількість особового складу українізованих частин дуже важко, бо, як уже вказувалося, ніхто їх реєстрації не вів. Крім того, невідомо, в яких частинах українізація була завершена, а в яких ні і чи були вони укомплектовані за штатом. За даними, що зберігаються в архівах, можна припустити, що на кінець листопада — початок грудня 1917 р. загальна чисельність українізованих військових формувань становила біля 500 тис. чоловік, з них укомплектовані частини, що являли собою бойові одиниці, нараховували приблизно 250 тис. чол. (за підрахунками автора).

Звідси випливає закономірне питання. Як могло статися, що маючи таку міцну базу для створення національної армії в січні 1918 р., УНР зазнала поразки у війні з більшовицькою Росією?

Дійсно, в січневих боях 1918 р. за Київ на боці українського уряду в активній обороні взяло участь 3000 вояків. Найбільшими серед них були: 16 куренів “вільного козацтва”, сформованих в Києві інженером Ковенком (400 чол.), Галицький курінь Січових Стрільців (500 чол.), Український Гайдамацький кіш Слобідської України під командуванням С.Петлюри (300 чол.), Помічний курінь студентів Січових Стрільців (250 чол.), що загинув в бою під Крутами 30 січня 1918 р., 1-ша військова школа — 250 учнів; автопанцирний дивізіон, полк ім. кошового К.Гордієнка — 300 чол. [15, с.62].

Отже, в січні 1918 р. із багаточисленних українізованих частин фактично нічого не залишилося. Найважливішими причинами краху військової політики Центральної Ради можна назвати такі:

відсутність чітко розробленого плану створення національних збройних сил, а то й пряме заперечення їх необхідності для України;

брак практичного досвіду у військовому будівництві, який до того ж ускладнювався гострою нестачею вищих офіцерських кадрів української національності.

Вкрай негативно позначилася на моральному стані українських частин непослідовна політика Центральної Ради. Незважаючи на те, що вона впродовж 1917 – початку 1918 р. все наявніше набирала лівого напрямку, та жодною мірою не могла конкурувати з демагогією більшовиків. В умовах революційної кризи суспільства, докорінної ломки старих суспільних відносин, надзвичайно важкого матеріального становища широких народних верств, у тому числі солдатів і матросів, заклики більшовиків до радикальної ломки всього старого розглядалися ними як панацея від усіх бід. У результаті Центральна Рада втратила у грудні 1917 – січні 1918 р. вплив на українізовані частини. Під впливом більшовицької агітації вони розвалювалися дуже швидкими темпами. Немалу роль в цьому відігравав демогогічний більшовицький лозунг “права націй на самовизнання”, якому повірила частина українських солдатів та матросів. Тобто національно-визвольний рух в армії, що найяскравіше проявився в українізації, фактично був принесений в жертву соціальним більшовицьким лозунгам. Значною мірою це позначувалося слабкістю державних традицій українського народу, що протягом століть був поневолений чужинцями.

Згубні наслідки для формування української армії 1917 р. мала діяльність в ній різноманітних політичних партій, які вели ворожу пропаганду проти української державності. Новостворена армія стала гострою сферою політичної боротьби між ними, що великою мірою її дезорганізувало.

Після здачі Києва рештки армії УНР, відступаючи по Святошинському шосе, зупинилися в с. Гнатівці. Тут було скликано нараду всіх командирів окремих частин. Полковник Болбочан і генерал Прісовський запропонували, щоб залишки всіх частин армії звести в окремий Запорізький загін під командуванням одного начальника. В результаті їх об'єднання був сформований 1-й Запорізький загін, який очолив генерал Прісовський. До цього загону не приєднався лише кіш Петлюри. На нараді в Гнатівці було також ухвалено, що військо має бути деполітизованим і діяльнісь будь-яких комітетів і комісарів в ньому заборонена.

З Гнатівки 1-й Запорізький загін рушив до Житомира, а звідти на Коростень. Тут було завершено формування нового загону — Запорізького куреня. Він був відправлений в Сарни, де перебували більшовицькі частини 2-ї Фінляндської дивізії. Йому вдалося їх роззброїти і відправити загонами на північ і тим самим забезпечити переїзд у місто дислокацій українського уряду.

На цьому закінчився перший етап формування української національної армії. Після укладення 9 лютого 1918 р. Брест-Литовського мирного договору УНР з австро-німецьким блоком склалася інша ситуація. Маючи забезпечений мир на заході, рештки армії УНР були реорганізовані. В березні 1918 р. вона нараховувала 15 тис. вояків, 60 гармат, 12 панцирників. Це були надто малі сили, щоб гарантувати безпеку республіки. В її внутрішні справи почало активно втручатися австро-німецьке командування, яке закінчилося інспірованим гетьманським переворотом 29 квітня 1918 р. Під час перевороту найбільш боєздатні частини армії УНР — загін “синьожупанників”, що був сформований з українських полонених в Німеччині та деякі інші були роззброєні німецькими військами. Армія УНР як така перестала існувати. Але проголошені ними принципи самостійності і соборності України



були підхоплені національними героями в подальших національно-визвольних змаганнях і привели сьогодні до відновлення самостійності і незалежності України.

Відновлення та утвердження незалежної України на сучасному етапі її розвитку вимагають уважного ставлення до історії нашої державності, в тому числі і до її Збройних Сил. Вся історія державності України переконливо доводить, що єдиним гарантом збереження нації є наявність власної держави і гаранта її існування — національних Збройних Сил. Цього повчального історичного уроку ми не повинні забувати, особливо у нашій теперішній складній ситуації.

1. РДВІА, ф. 2143, оп. 1, спр. 8. 2. Монкевич В. Піонери українського війська. – Табор. 1927. – № 4. 3. Хліборобська Україна. – Відень, 1922, ап. 4 – 1922/23. 4. ЦДАВОВ України, ф. 3159, оп. 1, спр. 140, АРК. 2. 5. РДВІА, ф. 2003, оп. 2, спр. 1034, арк. 135. 6. РДВІА, ф. 2003, оп. 2, спр. 1034, арк. 138. 7. РДВІА, ф. 2003, оп. 2, спр. 2034, арк. 68. 8. Українське слово. – 1917. – 19 червня. 9. Крип'якевич І.П. Історія Українського війська. – Львів, 1936. 10. ОРВІА, ф. 2067, оп. 1, спр. 3803, арк. 24-25. 11. Галаган М. З моїх споминів. – Львів, 1930. 12. РДВІА, ф. 2003, оп. 2, спр. 108, арк. 61. 13. РДВІА, ф. 2003, оп. 1, спр. 693, арк. 106. 14. РДВІА, ф. 2003, оп. 2, спр. 424, арк. 117. 15. РДАВМФ, ф. 342, оп. 4, спр. 487, арк. 105–110. 16. Стефанів З. Воєнно-історичний нарис. – Коломия, 1933. – Ч.1.

**В.Є.Голубко**

## **УКРАЇНСЬКО – ПОЛЬСЬКО – РАДЯНСЬКА ВІЙНА 1920 р. І СХІДНА ГАЛИЧИНА**

© Голубко В.Є., 2000

**Розглянуто ставлення української громадськості Східної Галичини до українсько–польсько–радянської війни 1920 р. Показано, чому вона не підтримала концепції С. Петлюри щодо відновлення УНР.**

**This article is a study the attitude of the Ukrainian community of the Eastern Galicia to the Ukrainian–Polish–Soviet war which had taken place in 1920. It is shown that it did't support S.Petlura conception concerning restoration of the UPR.**

Не буде перебільшеним твердження, що 1920 р. став пробним каменем української державницько-соборницької ідеї. Тоді національно свідоме українське суспільство зупинилося перед дилемою вибору між двома фундаментальними для української політики пріоритетами – державності і соборності. Однак у тодішніх умовах їх одночасна реалізація була просто неможливою, адже Україна опинилася у центрі польсько-російського суперництва за сфери впливу. Єдине, що залишалось для української політичної еліти – використати сприятливу кон'юнктуру і зважитися на вибір стратегії подальшої боротьби: визначити